

POLITICKÉ VEDY / POLITICAL SCIENCES

Časopis pre politológiu, najnovšie dejiny, medzinárodné vzťahy, bezpečnostné štúdiá / Journal for Political Sciences, Modern History, International Relations, security studies

URL časopisu / URL of the journal: <http://www.politickevedy.fpvmv.umb.sk>

Autor(i) / Author(s): Ľubomír Čech
Článok / Article: Turecká zahraničná politika a aktivity v jej ázijskom vektore
Vydavateľ / Publisher: Fakulta politických vied a medzinárodných vzťahov – UMB Banská Bystrica / Faculty of Political Sciences and International Relations – UMB Banská Bystrica

Odporúčaná forma citácie článku / Recommended form for quotation of the article:

ČECH, Ľ. 2013. Turecká zahraničná politika a aktivity v jej ázijskom vektore. In *Politické vedy*. [online]. Roč. 16, č. 3, 2013. ISSN 1335 – 2741, s. 82 - 103. Dostupné na internete: <http://www.politickevedy.fpvmv.umb.sk/userfiles/file/3_2013/CECH.pdf>.

Poskytnutím svojho príspevku autor(i) súhlasil(i) so zverejnením článku na internetovej stránke časopisu Politické vedy. Vydavateľ získal súhlas autora / autorov s publikovaním a distribúciou príspevku v tlačenej i online verzii. V prípade záujmu publikovať článok alebo jeho časť v online i tlačenej podobe, kontaktujte redakčnú radu časopisu: politicke.vedy@umb.sk.

By submitting their contribution the author(s) agreed with the publication of the article on the online page of the journal. The publisher was given the author's / authors' permission to publish and distribute the contribution both in printed and online form. Regarding the interest to publish the article or its part in online or printed form, please contact the editorial board of the journal: politicke.vedy@umb.sk.

TURECKÁ ZAHRANIČNÁ POLITIKA A AKTIVITY V JEJ ÁZIJSKOM VEKTORE

TURKISH FOREIGN POLICY AND ITS ACTIVITIES IN THE ASIAN VECTOR

Ľubomír Čech*

ABSTRACT

In the recent period, we encounter changes in the character of Turkish foreign policy in connection with the search for its new identity and requirement for more significant position of the country in international relations. These changes are valued as significantly assertive, leading to strengthening of regional political and economical interests of Turkey. In its foreign policy they are expressed by exceptional activity in the region of Balkan, Middle Asia and Caucasus, in the area of Black, Caspian and Mediterranean sea as well as Africa. Higher interest is required towards Turkish historical and geographical heritage, marked as source of power for successful regional policy. In this regard, a neo-Ottomanism is discussed as a result of former Turkish policy of suppressing cultural and historical relations with regions creating part of the empire, out of which a Turkish republic was created. In the study, the focus is put to ideological scope of the current foreign policy of Turkey and a manner by which it is applied by current government in one of the prioritized areas of its foreign policy – in the area of broader Central Asia, more specifically, in newly created republics of post-Soviet Central Asia and Afghanistan.

Key words: neo-Ottomanism, foreign policy, historical heritage, Turkism, national interests

Úvod

Koniec studenej vojny a rozpad Sovietskeho zväzu radikálne zmenili medzinárodné prostredie, v ktorom operovala turecká zahraničná politika. Turecké vedenie pragmaticky reagovalo snahou prispôbiť zahraničné vzťahy krajiny novej situácii. Z pohľadu mnohých analytikov viedli tieto zmeny ku zvýšenej asertívnosti tureckej zahraničnej politiky so zreteľom na viaceré

* Doc. PhDr. Ľubomír Čech, CSc. pôsobí ako docent na Katedre medzinárodných politických vzťahov Fakulty medzinárodných vzťahov, Ekonomická univerzita v Bratislave, Slovenská republika, e-mail: lubomir.cech@euba.sk.

regionálne politické a ekonomické záujmy krajiny. Sebaobmedzovanie a nízky profil sa už neprejavujú ako znak zahraničných vzťahov Turecka. Medzi tureckými politikmi sa postupne obnovilo presvedčenie, že Turecko má zohrať zvláštnu úlohu v medzinárodných záležitostiach. V tejto súvislosti sa od roku 2009 veľa diskutuje o raste vplyvu osmanského dedičstva na tvorbu zahraničnej politiky Turecka prostredníctvom hnutia „*Milli gerus*“¹.

Zmeny, ktoré sa v ostatnom čase premietli do jej obsahu, charakterizujú tri základné faktory:

1. Nové vnímanie identity Turecka a jeho úlohy vo svete;
2. Demilitarizácia jeho vzťahov s ostatnými krajinami;
3. Zvýšenie postavenia Turecka vo sfére medzinárodného obchodu.

Turecko išlo tzv. „čínskou cestou“ a praktizovalo viacvektorový zahraničnopolitický kurz hlásajúci politiku „nulových problémov so susedmi“. Osobitnou otázkou bolo jeho vnímanie v moslimských krajinách, kde sa Turecko stavalo do pozície vzorovej modernej islamskej krajiny s umiernenou formou náboženstva. Časť moslimského sveta vzhliada k Turecku ako ku svojmu vzoru, ďalšia časť vidí v Turecku nebezpečenstvo pre nimi presadzovanú formu islamu, vrátane problému popularizácie sunnitského islamu zo strany Turecka – proti ší'itskému islamu Sýrie, ale aj večného rivala a príležitostného spojenca, Iránu.

Napriek deklarovanej prioritě tureckej zahraničnej politiky o dobrých susedských vzťahoch sa tieto s väčšinou susedov zlepšili iba čiastočne (týka sa procesov naštartovaných v 90. rokoch), v ostatnom čase naopak, dochádza skôr k ich zhoršeniu. Týka sa to najmä konfliktu s **Assadovou** vládou v Sýrii, zhoršenia predtým dobrých vzťahov s Izraelom a ochladzovania vzťahov s Irakom kvôli kurdskej problematike. Nedarí sa urovnať vzťahy s Arménskom ani s Cyprusom (Čech, 2010).

Z hľadiska prioritě zahraničnej politiky Tureckej republiky môžeme identifikovať štyri základné oblasti (Kösebalaban, 2011, s. 152):

1. Členstvo Tureckej republiky v EÚ.
2. Vzťahy Turecka s krajinami Blízkeho východu a širšou Strednou Áziou.
3. Vzťahy Turecka a USA.

¹ *Milli gerus* je hnutie, za ktorým stojí bývalý turecký premiér **Erbakan** a ktoré presadzuje v tureckej zahraničnej politike potrebu presadenia skúseností bývalej Osmanskej ríše. V tejto súvislosti sa hovorí o tzv. neosmanstve, ktoré nie je vzdialené ani súčasnému ministrovi zahraničných vecí Turecka **Ahmedovi Davutoglovi**.

4. Turecko-ruské hospodárske partnerstvo.

Táto štúdia má ambíciu ukázať na ideologický rozmer súčasnej zahraničnej politiky Turecka a spôsob, ako ho aplikuje súčasná vládna administratíva v jednej z prioritných oblastí svojej zahraničnej politiky – v oblasti širšej Strednej Ázie, konkrétne v novovzniknutých republikách postsovietskej Strednej Ázie a v Afganistane.

1 Ahmet Davutoğlu a nová koncepcia zahraničnej politiky

Turecké parlamentné voľby, ktoré sa konali v roku 2002, priniesli víťazstvo Strany spravodlivosti a rozvoja (*Adalet Ve Kalkınma Partisi - AKP*) (Efegil, 2008). Nový predseda vlády **Abdullah Gül** vymenoval vtedy za svojho hlavného radcu pre otázky zahraničnej politiky odborníka na politické vedy a medzinárodné vzťahy **Ahmeta Davutoğlua**. **Davutoğlu** zastával túto funkciu do mája 2009, kedy sa stal ministrom zahraničných vecí Tureckej republiky. Ako vyplýva z jeho funkcie, bol a stále aj je najdôležitejším navrhovateľom zmien tureckej zahraničnej politiky a jedným z najvplyvnejších ministrov zahraničných vecí v modernej tureckej histórii. Americký magazín *Zahraničná politika* ho zaradil medzi „100 globálnych mysliteľov“ s komentárom, že „pod jeho dohľadom Turecko zaujalo najvýznamnejšiu medzinárodnú rolu od čias sultána v istanbulskom Topkapi paláci“ (Hurriyet Daily News: Davutoğlu most successful ..., 2010).

Ahmet Davutoğlu je autorom celého radu publikácií a článkov, ale žiaden nemal taký význam, ako jeho Doktrína strategickej hĺbky (*Stratejik Derinlik*). Je to akési kritické preskúmanie tureckej zahraničnej politiky, kde navrhuje svoju víziu medzinárodnej politiky. Hlavný prínos **Davutoğlua** pri tvorbe zahraničnopolitickej orientácie AKP nájdeme v nasmerovaní autentickej civilizačnej identity do zahraničnej politiky Turecka. V Doktríne strategickej hĺbky poskytuje teoretickú formuláciu novej zahraničnopolitickej orientácie a strategickú víziu v období charakterizovanom od konca Studenej vojny. Jeho kľúčovým argumentom je, že tureckej zahraničnej politike, pozostávajúcej hlavne z krátkodobých taktických ťahov chýba strategická vízia, ktorá by jej umožnila používať výhody ponúkané bohatou históriou krajiny a geografickým priestorom. **Davutoğlu** prisudzuje tento nedostatok početným historickým, psychologickým, kultúrnym a inštitucionálnym faktorom (Kösebalaban, 2011).

Tiež tvrdí, že turecká spoločnosť trpí krízou identity, čo ústi do zmätenej a bezcieľnej zahraničnej politiky. Konštatuje, že historicky vštepý

strach z národnej dezintegrácie v rukách vonkajších mocností a ich vnútorných kolaborantov, najmä fundamentalistického islamského a kurdského separatizmu, hendikepuje dynamiku tureckej diplomacie. Tento strach, označovaný aj ako „*syndróm zo Sévres*“ pokračoval v dôsledku pôsobenia a mentality kemalistov a je jedným z faktorov podčiarkujúcich slabú a príliš opatrnú a obrannú národnú stratégiu.

Nedostatok dlhodobého strategického zmysľania je viditeľný najmä v prípade vzťahov s Blízkym východom a Strednou Áziou. Ako výsledok tureckej politiky popretia kultúrnych a historických väzieb s týmito regiónmi, turecká blízkovýchodná a stredoázijská zahraničná politika bola málo prezentovaná ako rozšírenie všeobecného vzoru a nereflektovala vlastné národné záujmy. Vyžaduje sa tiež väčšia pozornosť tureckému historickému a geografickému dedičstvu, ktoré je označované ako zdroj moci pre pôsobenie v regióne. **Davutoğlu** zdôrazňuje, že Turecko nemá možnosť byť periférnym hráčom, je lokalizované v centre svetovej politiky, a preto by malo hrať centrálnu úlohu. Spomína aj výraz „regionálna mocnosť,“ pojem, ku ktorému vyjadruje odpor, pretože podľa neho takéto mocnosti iba sledujú záujmy spojeneckých supermocností (namiesto sledovania a uskutočňovania svojej vlastnej stratégie). Podľa jeho názoru Turecko nemôže byť regionálna mocnosť, keďže je ústredným národom s množstvom rozličných regionálnych identít, ktoré nemôžu byť zredukované do jednej kategórie, nakoľko Turecko je blízkovýchodná, balkánska, kaukazská, stredoázijská, kaspická, stredozemná a čiernomorská krajina zároveň (Öner, 2011). Implicitne hovorí o tom, že Turecko by malo hľadať úlohu ústredného hlavného hráča používajúceho svoje vlastné zdroje moci, históriu a geografiu.

Davutoğlu presadzuje asertívnu orientáciu zahraničnej politiky, formulovanú ako „*bezproblémovú zahraničnú politiku*“ vo vzťahu ku svojim susedom (Republic of Turkey, Ministry of Foreign Affairs: Policy of zero problems..., 2013). V súlade s touto doktrínou je turecké vnímanie tradičných hrozieb transformované do vzťahov založených na mierovej spoluexistencii a bezpečnostnej spolupráci. Konkrétnejšie ide o nový Národný bezpečnostný politický dokument (*MGSB, Milli Güvenlik Siyaset Belgesi*) označovaný bežne ako Červená kniha, kde Turecko už neoznačuje Rusko, Irán, Grécko a Irak ako existenčné bezpečnostné hrozby, ale namiesto toho zdôrazňuje aktuálne a potenciálne oblasti pre spoluprácu, najmä s Ruskom a Iránom. Dokument eliminuje islamizmus a radikálnu ľavicovú politiku zo zoznamu a uchováva

terorizmus PKK (Strana kurdských pracujúcich) ako jedinú domácu bezpečnostnú hrozbu pre krajinu (Kösebalaban, 2011).

Davutoğlu pridal zahraničnej politike Tureckej republiky civilizačnú a ideovú dimenziu, plánuje udržiavať jej multidimenzionálny prístup a kladie všetkým oblastiam zahraničnej politiky rovnakú dôležitosť. V širšej perspektíve, pod vládou AKP si Turecko má udržať bližšie vzťahy s Blízkym východom a Strednou Áziou, zatiaľ čo v rovnakom čase reflektuje svoj tradičný záväzok k EÚ a NATO. Toto má byť v harmónii s liberálnou a globálnou identitou AKP.

Panturkizmus v zahraničnej politickej koncepcii AKP sa v posledných rokoch prejavuje mimoriadnou aktivitou v oblastiach Balkánu, Strednej Ázie a Kaukazu. Aktivity vyvíja v oblasti Čierneho, Kaspického a Stredozemného mora, ale aj Afriky. Otvorilo sa vyše desať nových tureckých zastupiteľských úradov na africkom kontinente od roku 2009.²

V súlade s vymedzenou témou je ďalej pozornosť venovaná stredoázijskému vektoru zahraničnej politiky Turecka s dôrazom na vzťahy s bývalými sovietskymi republikami a Afganistanom. V tomto zmysle je pod geografickým pojmom Stredná Ázia reflektované jej širšie chápanie, ktorého súčasťou je aj Afganistan.³

2 Reflexie Turecka na vývoj v Strednej Ázii

Pre tureckú verejnosť a veľkú časť elity krajiny bol objav „nových bratrancov“, ktorí sú považovaní za pôvodnú tureckú domovinu, veľmi vítaným vývojom.⁴ Skutočnosť, že okrem Turecka existujú aj ďalšie suverénne krajiny, v ktorých je turkické obyvateľstvo dominantnou politickou skupinou, v ktorej sa oficiálne hovorí podobným jazykom a ktorej kultúra má mnoho spoločného s tou

² Turecký minister zahraničných vecí vyzýva investovať na Blízkom východe a v severnej Afrike a zároveň dodal, že tureckí podnikatelia by mali ísť do týchto regiónov a podporovať ich ekonomický rozvoj. Tiež povedal, že rok 2013 bude volebným rokom pre tieto regióny, pričom dodal, že zmeny sa v týchto oblastiach nedejú ľahko. (Turkey 's foreign minister calls to invest in middle east and north Africa [online], 2013)

³ Stredná Ázia sa zvyčajne spája s priestorom Kazachstanu, Kirgizska, Tadžikistanu, Uzbekistanu a Turkménska (tzn. bývalých republík ZSSR). Geograficky je pojem Stredná Ázia oveľa širší a patrí sem okrem územia piatich postsovietskych republík aj oblasť Sin-cianu/Xinjiangu v Číne, Mongolska, časti Iránu a Afganistanu (tzn. vymedzenie blízke UNESCO). Pre potreby tejto štúdie uvažujeme o jej širšom variante. (Bližšie pozri: Juza, 2004, s. 16).

⁴ Medzi turkické národy spojené jazykom sú okrem Turkov považovaní tiež Azerbajdžanci, Baškirovia, Čuvaši, Gagazovia, Hazárovania, Jakuti, Kazachovia, Kirgizi, Tatári, Turkméni, Ujgurovia a Uzbeci. Výnimkou v postsovietskom priestore Strednej Ázie tvoria perzskí Tádzikovia.

stredoázijskou, pôsobilo ako objavenie nového sveta. Zrazu sa začalo ukazovať, že prežívajúci problém odtrhnutia krajiny od zvyšku sveta, dedičný syndróm z čias Osmanskej ríše, nemusí byť trvalým. Ako keby relatívna turecká izolácia na jednej strane od Európy (ku ktorej by Turecko a jeho obyvatelia chceli silno patriť, ale sú odmietaní) a na druhej strane od arabského sveta (v ktorom sa Turci nikdy nevideli ako integračná súčasť a ktorý sám o sebe zobrazoval postoj silnej opozície voči Turecku), mala progresívnu alternatívu.

Pomerne nízky stupeň ekonomiky a politického rozvoja novovzniknutých stredoázijských republík vzbudzoval v mnohých Turkoch všeobecný dojem nadradenosti a ponúkal krajine možnosť prevziať vodcovstvo a stať sa vzorom. Všetko to boli skúsenosti a nádeje, ktorých získanie mohlo Turecko ťažko očakávať od vzťahov so západnými partnermi. Odtiaľ pramenili psychologické predpoklady a vysoké očakávania a predstavy, týkajúce sa dôležitosti a sfér tureckých vzťahov s republikami Strednej Ázie.

Takéto očakávania boli špeciálne živené určitými nacionalistickými a náboženskými kruhmi ako panturkicky orientovanou národne pôsobiacou stranou Alparslana Türkeşa a jeho následníkov, alebo nábožensky zameranými denníkmi *Zaman* alebo *Türkiye*, ktoré tiež boli prvými tureckými novinami distribuovanými v nových postsovietskych republikách. V týchto kruhoch existoval otvorený dialóg o možnosti únie turkických národov pod tureckým vodcovstvom.⁵ Turecko by sa tak mohlo stať mocnejším a viditeľnejším politickým hráčom ovplyvňujúcim nové medzinárodné usporiadanie.

Tieto skupiny obhajcov novej svetlej budúcnosti Turecka sa odlišovali len v ich základnom ideologickom postoji. Jedna skupina sa charakterizovala viac etnicko-nacionalistickým zameraním, zatiaľ čo druhá zdôrazňovala viac nábožensko-nacionalistickú orientáciu. Na základe toho panturkické skupiny obhajovali nový regionálny politický blok medzinárodného významu založený na etnickom princípe. Náboženské kruhy preferovali vytvorenie Tureckom vedeného regiónu Strednej Ázie, čo malo v islamskom svete postupne vytvárať podmienky pre obnovu tureckého prvenstva medzi islamskými národmi (Winrow, 1996).

Tak či tak, hlavný prúd tureckých politikov sa rýchlo chopil príležitosti vytvoriť pozitívny obraz nového tureckého sveta, rozpínajúceho sa od Jadranského mora až po krajiny hraničiace s Čínou, s Tureckom v jeho strede. Bol to bývalý turecký prezident **Turgut Özal**, kto povedal svojim krajanom

⁵ O turkizme bližšie pozri Souleimanov, 2002. s. 30-41.

a celému svetu, že 21. storočie by mohlo byť tureckým storočím (Kramer, 1996). Tureckí politici boli povzbudení v propagácii takýchto návrhov západnými médiami a tureckým najvýznamnejším západným spojencom, Spojenými štátmi. V roku 1992 štátny tajomník **James Baker** počas cesty do hlavných miest krajín Strednej Ázie odporučil politickým vodcom nových republík, aby prijali turecký model pre ich politický a ekonomický rozvoj. Podobne prezentovali svoje názory aj európski politici.

Súlad politických postojov Turecka a jeho západných partnerov bol však založený na rozdielnej motivácii. Pre tureckých politických vodcov nová situácia v krajinách bývalého Sovietskeho zväzu ponúkala možnosť obnoviť politickú a strategickú dôležitosť krajiny. Tá sa znížila pádom berlínskeho múru, kedy dlhotrvajúca sovietska hrozba voči západu zmizla takmer počas noci a popri tom aj úloha Turecka ako najdôležitejšieho spojenca v oblasti. Západní politici videli novú úlohu Turecka ako dôležitú súčasť kontrolnej politiky voči novým strategickým hrozbám islamského fundamentalizmu, osobitne v jeho Iráne financovanom štýle.

Potreba predísť rozširovaniu fundamentalistického islamu do politicky vysoko nestabilného regiónu, v ktorom navyše existovala hrozba nekontrolovaného šírenia zbraní hromadného ničenia, sa mimoriadne zvýšila po udalostiach 11. septembra 2001 v New Yorku. Spojené štáty v rámci dlhodobej stratégie a úsilia o „zachytenie sa“ v regióne silno podporovali predstavy svojho spojenca o Strednej Ázii ako sfére tureckého vplyvu. Turecku začalo byť skutočne posudzované za rodiacu sa regionálnu mocnosť nového medzinárodného usporiadania, ktorá začala uplatňovať svoj vplyv v Strednej Ázii, na Kaukaze a v Čiernomorskom regióne.

Existovalo však niekoľko prekážok pre realizáciu takýchto zámyslov. Na jednej strane Turecko nikdy nebolo jediným uchádzačom o vplyv v Strednej Ázii v jej užšom i širšom vnímaní. Prinajmenšom sa muselo rátať s Iránom a Ruskom. S jedným ako s pravdepodobným uchádzačom s podobnými historicko-kultúrnymi predpokladmi pre založenie zvláštneho vzťahu, s druhým ako s dedičom predošlej dominantnej moci v regióne, so záujmom udržať nové republiky previazané na staré vzťahy ekonomickej a politickej závislosti. A ďalej tu existoval fundamentálny záujem vodcov stredoázijských štátov zabrániť nahradeniu predošlého ruského „veľkého brata“ novým, tureckým *agabeyom*.⁶

⁶ V tureckom jazyku – *starší brat*.

Ich hlavným záujmom bolo profitovať z novozískanej politickej suverenity a dosiahnuť stabilizáciu politickej a ekonomickej nezávislosti svojich krajín.

Toto si tiež uvedomovali mnohí tureckí analytici a politici. Obhajovali preto politiku, ktorá by súčasne uviedla Turecko do istého druhu privilegovaného vzťahu s novými republikami s vedomím, že musia nové vzťahy budovať bez podozrenia, že ide o vytvorenie tureckej nadvlády nad týmito štátmi. Hlavný cieľ tureckej zahraničnej politiky voči turkickým republikám v Strednej Ázii mal byť koncipovaný ako pomoc týmto krajinám stať sa pluralistickými, štátnymi demokraciami, rešpektujúcimi pravidlo práva, pokrokové voči trhovej ekonomike, s konečným zámerom prevziať Turecko ako model na základe vzájomných výhod. Táto dvojsečná stratégia sa viac-menej stala oficiálnou líniou tureckej politiky voči novým stredoázijským republikám.

Udržanie rovnováhy medzi existujúcim úsilím o vytvorenie zvláštneho vzťahu, s istým druhom uprednostnenej pozície Turecka v zahraničných vzťahoch krajín Strednej Ázie na jednej strane, na druhej strane obmedzovanie tureckej zahraničnej politiky voči Strednej Ázii na dobré, ale štandardné zahraničné vzťahy bez akéhokoľvek nároku na regionálne vodcovstvo, bola ťažká a takmer nemožná úloha. Prinajmenšom na deklaratórnej úrovni tureckí vodcovia mohli sotva predísť tomu, aby ich vyjadrenia nezneli viacvýznamovo, teda, aby neboli zle interpretované (Rahmonova, 2006).

Tento moment tu rezonoval od samotného začiatku budovania nových vzťahov. Napríklad v apríli 1992 vtedajší premiér **Süleyman Demirel** počas svojej návštevy v stredoázijských republikách deklaroval, že Turecko nechce vystupovať ako ochranca nových republík, avšak súčasne hovoril o možnosti založenia asociácie suverénneho tureckého sveta na medzinárodnom fóre.

Politické kruhy v Moskve a ruská armádna elita pochopili tieto výroky ako dôkaz tureckého zámeru nahradiť ruský vplyv v regióne. Turecké predstavy sa stali v Moskve ešte viac citlivejšie, keď sa o niečo neskôr zrodil koncept „blízkeho zahraničia“ a stal kľúčovým elementom nového ruského zahraničnopolitického myslenia.⁷

⁷ Tento pojem označuje všetky štáty (z pohľadu Ruska), ktoré boli spolu s Ruskom súčasťou bývalého ZSSR. Treba ho chápať skôr v historicko-kultúrnom a politickom význame slova, než v geografickom. Označenie „blízke zahraničie“ má silný politický obsah - pripomína bývalú príslušnosť zahraničných území k jednému štátnemu útvaru, ktorého vedúcou zložkou bol Sovietsky zväz. V Ruskej federácii slúži pre súhrnné označenie krajín, ktoré s Ruskom tvorili spoločný štátny útvar. V zahraničí je tento termín interpretovaný ako prejav ruských mocenských ambícií, ktorý jednostranne označuje územia patriace pod „ruskú sféru vplyvu“. Štátmi blízkeho

3 Turecké aktivity v nových stredoázijských republikách

Turecké politické aktivity voči novým republikám mohli byť tiež interpretované ako snahy o založenie zvláštnych vzťahov s dominantným postavením. Vo veľmi krátkom čase, v prospech štátov regiónu, bolo Turecko pripravené úspešne prevziať funkciu „otvárania dverí“ do mnohých západných medzinárodných organizácií, od Konferencie o bezpečnosti a spolupráci v Európe, do Európskej únie až do Rady spolupráce v NATO. Súčasne Ankara ponúkala hmotnú pomoc pre ekonomický rozvoj nových republík a taktiež bola rýchla v poskytovaní technickej podpory rôzneho druhu.

Vodcovia stredoázijských štátov počas ich prvých návštev v Turecku v decembri 1991 reagovali takmer nadšene a označovali Turecko ako „vychádzajúcu hviezdu Strednej Ázie“, alebo model hodný nasledovania pri rozvoji ich vlastných krajín. Takáto rétorika naďalej podporovala prevažujúci názor tureckej verejnosti a jej politických vodcov, že krajinu čaká veľká medzinárodná budúcnosť (Kramer, 1996).

Tureckí politici reagovali zvýšeným počtom kontaktov. Za posledných desať rokov tureckí vodcovia a vysoko postavené delegácie necestovali tak často do žiadneho regiónu, ako do nových republík v Strednej Ázii. Výsledkom týchto diplomatických aktivít bol rozvinutý široký vzorec politických, ekonomických a kultúrnych vzťahov, ktorý je obsiahnutý v množstve oficiálnych vyhlásení, rokovaní a dohôd. Významnými udalosťami v tomto zmysle boli takzvané „turkické summity“, tzn. stretnutia tureckých prezidentov s ich partnermi zo stredoázijských štátov (okrem Tadžikistanu), ale zahrňujú Azerbajdžan. Táto tradícia začala v roku 1992 so zámerom vytvoriť z toho pravidelnú činnosť.

Tento krok sa stretol so silnou kritikou zo strany Ruska v tom zmysle, že ich základným cieľom bolo podporovať istý druh panturkického vývoja v regióne. Stredoázijskí vodcovia, ako aj tureckí politici rýchlo popreli akékoľvek takéto zámery. Jazyk politických vyhlásení obyčajne dohodnutý na stretnutiach, ako aj niektoré sprievodné turecké vyhlásenia, že turecká spolupráca s novými republikami nebola smerovaná voči žiadnemu inému štátu a to, že žiadny štát nemá právo zasahovať do nezávislých politík stredoázijských štátov, boli reflektované v moskovských politických kruhoch veľmi citlivo.

zahraničia sú z pohľadu nami posudzovanej témy označované aj stredoázijské štáty Kazachstan, Turkménsko, Tadžikistan, Uzbekistan a Kirgizsko.

Minuloročné stretnutie Rady pre spolupráci turkických krajín v kirgizskej metropole Biškek nezdôrazňovalo urýchľovanie integrácie podľa vzoru Európskej únie, ani skupinové priklonenie k tej či onej veľmoci. Namiesto toho si zaumienilo posilniť vnútornú súdržnosť, upevniť skupinovú solidaritu a revitalizovať duchovné a kultúrne korene turkických národov, aby poslúžili ako prirodzená opora v období neistôt a tápania okolitého sveta. Kvarteto turkických krajín (Turecko, Azerbajdžan, Kirgizsko a Kazachstan) sa rozhodlo založiť Turkickú akadémiu a na prekvapenie všetkých vytvorilo spoločnú zástavu, ktorú šéf tureckej diplomacie **Ahmet Davutoğlu** opísal slovami: „*Zlučuje slnko z kirgizskej vlajky, modrú farbu z kazašskej, hviezdu z azerbajdžanskej a polmesiac z tureckej,*“ (Pressburg, 2012, s. 33).

Turecko popri svojich bilaterálnych diplomatických snahách taktiež pomohlo pri tvorbe regionálnych ekonomických a politických väzieb, obzvlášť čo sa týka obnovenia a zväčšenia Organizácie ekonomickej spolupráce (ECO). Od roku 1992 ECO obsiahla všetky stredoázijské republiky, Afganistan a Azerbajdžan, okrem svojich pôvodných členov Turecka, Iránu a Pakistanu. ECO založila inštitucionálnu štruktúru od úrovne technických expertov až po úroveň hláv štátov za účelom podpory konkrétnych opatrení medzinárodnej spolupráce medzi jej členmi v ekonomických, finančných a technických oblastiach. Tak, ako sa mnohé tieto oblasti a dokonca konkrétne projekty stávajú súčasťou tureckých dohôd o bilaterálnej spolupráci s rôznymi stredoázijskými štátmi, Turecko sa musí rozhodovať medzi viac bilaterálnym alebo viac multilaterálnym prístupom v jeho vzťahoch so Strednou Áziou.

Turecko bola prvá krajina, ktorá poskytla hmotnú ekonomickú podporu novým republikám po vzniku ich nezávislosti. Turecká podpora bola a je užitočná v rozvoji trhovo orientovaných ekonomických štruktúr v týchto krajinách. Okrem ponúknutia úverových služieb tureckou Exim bankou vo výške viac ako 1 miliardy dolárov, Turecko bolo a je aktívne v zakladaní telekomunikácií, infraštruktúry nových republík a vo vývoji bankového sektora zakladaním spoločných podnikov medzi tureckými bankami a stredoázijskými štátom, riadenými bankami. Okrem toho sa turecké inštitúcie pravidelne zapájajú do prípravy obchodných a bankových expertov, ako aj štátnych úradníkov zo Strednej Ázie, aby sa prispôsobili chodu mechanizmov trhovej ekonomiky.

Turecký priemysel a obchod takisto objavili, že nové republiky sú zaujímavé trhy. Stavebné firmy sa zapájajú do rôznych projektov, ako je stavanie moderných hotelov, letísk alebo priemyselných závodov. Aktívny je

v tomto smere aj textilný priemysel usilujúci o profitovanie z rozvoja obchodných vzťahov so stredoázijskými partnermi. Turecký obchod s regiónom preukázal značný nárast počas posledných rokov. Napriek tomu Turecko nie je v pozícii, aby zatienilo Rusko ako hlavného obchodného partnera Strednej Ázie. Turecko sa dokonca medzi krajinami nepatriacimi do Spoločenstva nezávislých štátov nie vždy radí ako prioritný obchodný partner nových stredoázijských republík. Ale aj pre Turecko majú spomedzi nástupníckych štátov bývalého Sovietskeho zväzu napr. Rusko a Ukrajina vyšší význam, ako obchodní partneri z turkických republík.

Hlavné obmedzujúce faktory vo vývoji ekonomických vzťahov medzi Tureckom a novými republikami sú na jednej strane veľmi pomalý pokles štrukturálnej závislosti stredoázijských ekonomík na ekonomické väzby s Ruskom a inými krajinami Spoločenstva nezávislých štátov, na strane druhej nedostatok vlastných tureckých ekonomických a finančných zdrojov, ktoré očakávajú stredoázijskí partneri. Hoci podľa tureckých štandardov Turecko robí veľa pre turecké krajiny, skutočne nie je v pozícii zdieľať jednu z hlavných ekonomických prekážok týchto štátov, základný nedostatok pevnej meny, ktorá im bráni v rozvoji širších medzinárodných ekonomických aktivít.

Turecká schopnosť poskytovať obchodné úvery a úverové služby je limitovaná jej vlastnou zahranično-dlhovou situáciou. Toto si tiež uvedomili stredoázijské štáty a následne to viedlo k určitému sklamaniu z Turecka a jeho lídrov, ktorí napĺňanie vysokých očakávaní nahrádzali skôr optimistickými vyhláseniami.

Okrem toho sa Turecko bez väčších úspechov snažilo vyriešiť iný kritický problém ekonomického rozvoja niektorých stredoázijských republík, menovite ziskovejšieho využitia ich nerastných zdrojov, obzvlášť ropy a zemného plynu, ich prístupom na svetový trh a tak vytvorením pevných hmotných rezerv. Pokiaľ sa v regióne hrá nové kolo „Veľkej hry“(a hrá sa skutočne v zmysle stereotypov minulosti?), je charakterizovaná súperením určitých vonkajších hráčov týkajúceho sa prístupu k stredoázijskej rope a zemnému plynu a možnostiam ich prepravy. Hlavní hráči sú USA, Rusko a Čína, v druhom rade nájdeme Turecko a Irán plus niektoré medzinárodné energetické konzorciá. Pri takmer neobmedzenej americkej podpore Turecko nebolo schopné v konečnom dôsledku „miešať karty“ pri určovaní transportných trás pre stredoázijskú ropu a plyn. Rusko si udržalo svoje záujmy, aj keď Čína preukázala v ostatnom čase veľký konkurenčný potenciál. Turecké politické

a ekonomické snahy presadiť sa ako dominantný hráč v stredoázijskom regióne mali v najlepšom prípade zatiaľ zmiešané výsledky.

Pokiaľ ide o oblasť kultúrnych vzťahov a vplyvu, situácia je podstatne lepšia. Od úplného začiatku Turecko zas a znova zdôrazňovalo jeho spoločné etnické, jazykové, náboženské a kultúrne korene s obyvateľstvom Strednej Ázie. Skutočne je to oblasť, o ktorej sa dá hovoriť ako o potenciálnom základe pre zvláštne vzťahy medzi Tureckom a novými republikami Strednej Ázie. Turecké investície do týchto druhov vzťahov boli pomerne rozsiahle. Založilo špeciálny televízny program, Avrasya, ktorý bol od roku 1992 vysielaný do stredoázijských krajín cez satelit s cieľom prispievať k tvorbe určitého druhu spoločnej modernej turkickej kultúry. Problémom je, že program dosahuje len malú časť ľudí v nových republikách, vzhľadom na nedostatok satelitných zariadení v mnohých regiónoch.

Okrem toho Turecko vyvinulo veľké úsilie zmeniť oficiálne písmo v nových republikách z cyriliky na spoločnú verziu latinskej abecedy. Hoci dohoda bola v zásade dosiahnutá v roku 1993, zmena sa vyvíja skôr pomaly vzhľadom na ruskú časť obyvateľstva, ktorá žije vo všetkých nových republikách a stále tvorí dôležitú časť ich technickej a obchodnej elity. Pokiaľ politickí vodcovia stredoázijských krajín uprednostňujú vzájomnú komunikáciu v ruštine, namiesto turkickými materskými jazykmi, vyhliadky pre rýchlu a rozsiahlu jazykovú reformu v Strednej Ázii zostávajú neisté.

Napriek týmto problémom sa Turecko dokázalo presadiť ako hlavná kultúrna mocnosť v regióne. Okrem už spomenutých problémov, existujú aj úspechy:

- darí sa v distribúcii tureckých printových médií,
- je tu vysoký počet Turkov, ktorí za účelom obchodu, ale aj oddychu radi navštevujú región,
- úsilie o všeobšiahlu technickú podporu zo strany Turecka,
- v oblasti vzdelávania dostalo prístup okolo 10 000 študentov z turkických republík Strednej Ázie na turecké univerzity počas posledných piatich rokov,
- činnosť veľkého množstva tureckých mimovládnych organizácií.⁸

⁸ Tieto organizácie fungujú na náboženskom a etnickom princípe a v tomto zmysle sa v stredoázijských republikách objavujú aj varovné hlasy upozorňujúce na nebezpečenstvo skrytého šírenia islamského fundamentalizmu a panturkizmu.

4 Špeciálne vzťahy, ale žiadna politicky dominantná úloha

Všetky tieto aktivity postavili Turecko do zvláštnej pozície, vzhľadom na kultúrne, náboženské a etnické vzťahy s turkickými republikami stredoázijského regiónu. V tomto zmysle bolo Rusko odsunuté na druhé miesto. Výsledkom je postupné vytváranie siete osobných väzieb medzi Tureckom a novými republikami, ktoré vytvárajú priaznivý základ pre šírenie tureckého kultúrneho a civilizačného vplyvu v Strednej Ázii. Tento aspekt sa však automaticky nepremení do pozície zvláštnej politickej výnimočnosti, ako napríklad podľa vzoru Španielska a Portugalska ich príslušné vzťahy s latinskoamerickými štátmi.

Hoci kultúrne putá a vzťahy nie sú oddelené od politických a ekonomických vzťahov, získanie politicky dominantnej pozície v určitých regiónoch závisí od viacerých faktorov. Bohužiaľ, čo sa týka tureckých vzťahov s novými republikami Strednej Ázie, chýba im zatiaľ patričná úroveň a vyspelosť. Vytvorenie sféry vplyvu znamená viac než len byť aktívny a mať záujmy v určitom regióne. Nastáva tak situácia, kedy minimálne záujmy a aktivity určitého politického hráča sú záujmami a aktivitami iných hráčov. Vplyv je výsledok pôsobenia. Vplyv je tá časť pohybu entity, ku ktorej by bez pôsobenia inej entity nedošlo. Pojem „sféra vplyvu“ má viac menej ďalšie vedľajšie významy v tom zmysle, že politický hráč preferuje nejaký druh jednotnej vplyvnej pozície, čo sa týka otázky územia alebo geografického regiónu, alebo oboch. V tomto zmysle sa blížíme k pojmu moc, ktorý vo svojom klasickom význame znamená, že hráč je schopný dosahovať svoje ciele napriek odporu, alebo že je schopný zabrániť ostatným dosahovať ich ciele napriek jeho odporu. Aj túto skutočnosť musíme zohľadniť, ak hovoríme o Tureckej republike ako horúcom kandidátovi na regionálnu mocnosť alebo vzor, pokiaľ ide o jeho vzťahy s jeho novým medzinárodným prostredím.

5 Faktory limitujúce turecký vplyv v Strednej Ázii

Politický vývoj počas posledných piatich rokov ukázal, že Turecko je ďaleko od splnenia takýchto očakávaní. Je viacero dôvodov pre takýto záver. Čo sa týka vzťahov s novými republikami v Strednej Ázii, hlavný faktor spočíva v tureckej neschopnosti zabrániť Rusku vnímať svoje bývalé republiky ako „blízke zahraničie“. Turecko je obmedzované komplexným a komplikovaným bilaterálnym vzťahom s Ruskom. Na jednej strane je medzi týmito dvoma krajinami silná konkurencia týkajúca sa transportných ciest pre kaspickú

a stredoázijskú ropu a plyn, ktorá je silno prepojená na problematiku, ako najlepšie zabezpečiť mier a stabilitu v kaukazskom a stredoázijskom regióne. Na druhej strane existuje nutnosť nekonfliktných vzťahov medzi Ankarou a Moskvou, aby sa pokračovalo v širokej škále ekonomických kooperačných aktivít, ktoré sú obojstranne výhodné. V neposlednej rade tu je spoločný záujem o vyriešenie námornej otázky týkajúcej sa Čierneho mora a Bosporu. Toto všetko prispieva k tureckej nechote zapájať sa do skutočného mocenského boja s Ruskom v stredoázijských záležitostiach.

Okrem toho si Turecko muselo všimnúť, že vodcovia nových stredoázijských republík sa taktiež veľmi neusilujú o smerovanie zahraničných vzťahov exkluzívne k Ankare. Uvedomili si, že existujú aj iní medzinárodní hráči, ktorí by mohli byť užitoční v politickom a ekonomickom vývoji ich krajín, ktorí sa snažia chopiť tejto príležitosti bez využitia Turecka ako sprostredkovateľa. V tomto zmysle treba pripomenúť prinajmenšom Irán, Čínu, Európsku úniu, Izrael, USA, Južnú Kóreu, Nemecko a niektoré medzinárodné finančné organizácie ako Medzinárodný menový fond a Svetová banka. V tomto zmysle sa stredoázijskí lídri usilujú diverzifikovať vonkajšie vzťahy ako súčasť dlhodobého úsilia vymaniť sa z ruského vplyvu.

Toto ešte viac limituje turecký vplyv v regióne vzhľadom k jeho obmedzeným národným zdrojom. Tak či tak, Ankare zostane osobitný vzťah s novými republikami tak dlho, ako iní hráči sa budú zaujímať alebo budú schopní vyvinúť svoje vzťahy so Strednou Áziou na takej širokej škále, na akej ju dosiahlo Turecko - napriek pretrvávajúcej neschopnosti krajiny stotožniť sa s potrebami a očakávaniami partnerov.

Toto môže časom viesť k tomu, že Rusko, vzhľadom na pretrvávajúce domáce politické a ekonomické obmedzenia, bude čeliť vážnym ťažkostiam v udržaní si dominantnej pozície v Strednej Ázii a kde žiadny iný medzinárodný hráč z podobných dôvodov nebude schopný nahradiť Rusov. Takáto situácia by mohla viesť k silnej regionálnej nestabilite, danej vysokým regionálnym potenciálom pre krízu a konflikty. Tu by sa Turecko mohlo stať veľmi užitočným pre odvrátenie takejto situácie. Nie snahou o prevzatie ruskej pozície v regióne, ale sústreďovaním politického úsilia na postupné vytváranie siete regionálnych funkčných režimov, ktoré by neoddeliteľne vzájomne previazali rôzne štáty Strednej Ázie s dôležitými mimoregionálnymi organizáciami a inštitúciami - teda znižovaním stimulov pre násilné prístupy riešenia konfliktov. Potenciálne nástroje pre taký vývoj majú už uplatnenie napríklad v Ekonomickej organizácii pre spoluprácu a v stovkách multilaterálnych a bilaterálnych dohôd, ktoré boli

uzavreté medzi novými republikami a ich susedmi. Toto nespočetné množstvo dohôd je ale v princípe nefunkčné a neúčinné a vyžaduje si transformáciu. Takú, aby dobre znejúce vyhlásenia o dobrých zámeroch mali algoritmus fungovania účinného režimu pokrývajúceho otázky oblastí od transportných systémov fosílnych palív, cez komunikačné siete, až po vedeckú spoluprácu a ochranu životného prostredia atď.

Aby sa toto stalo, Turecko musí zmeniť svoju filozofiu prístupu k novým republikám Strednej Ázie. Zo snáh o vytvorenie zvláštnej sféry tureckého vplyvu s Anatóliou v jeho strede – prístup, ktorý by nefungoval, do úlohy katalyzátora pri tvorbe regionálnych režimov. Za týmto účelom by Ankara mala zastaviť zdôrazňovanie otázky etnicko-jazykovej príbuznosti k tureckým bratrancom a namiesto toho prijať modernú filozofiu riešenia svetových problémov v ére po studenej vojne. Zdôrazňovanie geopolitiky a realpolitiky bude viesť len k odhaleniu tvrdých tureckých obmedzení. V tomto smere by sa Turecko malo snažiť o realizáciu rétoriky krajín západného sveta o jeho strategickom význame pri nastolovaní nového a stabilného poriadku v regióne južne od Ruskej federácie.

6 Turecké aktivity v Afganistane

Predstavy o novom svete, v ktorom si regionálne mocnosti chcú uplatniť právo vlastného hlasu v otázkach regionálnej a medzinárodnej politiky, sa v mnohom prejavujú v prístupe Turecka k Afganistanu. Táto krajina patrí do širšieho priestoru Strednej Ázie a preto je nevyhnutne súčasťou jej ázijského zahraničnopolitického vektora. Aj Turecko pozná staré pravidlo z čias „Veľkej hry“, ktoré hovorí - kto ovláda Afganistan, ovláda Strednú Áziu (Horák, 2005).

Priaznivých faktorov je v turecko – afganských vzťahoch niekoľko:

- Náboženský faktor. Turecko je moslimská krajina a prítomnosť jeho vojakov v Afganistane je miestnym obyvateľstvom prijímaná oveľa pokojnejšie, než prítomnosť amerických jednotiek, alebo jednotiek iných štátov, vrátane európskych krajín.
- Turecko nie je susedom Afganistanu. Zatiaľ sa prezentovalo ako jedna z mála krajín, ktorá nevnučuje Afganistanu nijakú formu politického systému, či iný kontrolný mechanizmus, ako to bolo celkom bežné zo strany ostatných susediacich aj nesusediacich krajín Afganistanu.

- Zo spojeneckých vojsk, ktoré pôsobia v rámci operácie ISAF, nemá žiadna krajina také bohaté a praxou overené skúsenosti z bojových operácií partizánskeho charakteru ako Turecko (Ivanova, 2010).

Nebolo by ale správne preceňovať tento silový faktor, pretože základ tureckého úsilia v Afganistane tvorí tzv. mäkká sila. Tá je súčasťou rastúcej tureckej účasti pri riešení afganskej otázky a usiluje sa prezentovať ako „odzápadne (dewesternizácia)“ programu pomoci krajine (Ulgen, 2009). Keď v decembri 2009 turecký prezident **A. Gül** vystúpil v Istanbule v Inštitúte strategických štúdií, v jeho prejave sa zdôrazňoval aspekt nevojenského riešenia afganskej problematiky a požiadavka vytvárania dôvery a spoločnej vôle zúčastnených vnútorných síl afganskej spoločnosti. Konštatoval, že ani jeden štát pre realizáciu tejto úlohy neurobil toľko ako Turecko. Myslel tým nielen tureckú humanitárnu pomoc, ale najmä sprostredkovanie viacerých stretnutí vedúcich činiteľov Afganistanu a Pakistanu, ktorí mali čo povedať do budúcnosti vzájomných vzťahov a problému, ktorý Američania nazvali AfPak (Khan, 2012).

Špecifický prístup Turecka sa prejavil aj v aktivitách formátu, ktorý NATO pomenovalo PRT – provinčný rekonštrukčný tím (Provincial Reconstruction Team). Na rozdiel od ostatných krajín, ten turecký je vedený nevojakmi. Absencia vojenského prvku v činnosti tureckého PRT sa pozitívne prejavila v jeho výsledkoch a efektívnosti. Mimoriadne dobre je akceptovaný miestnym obyvateľstvom (Kardas, 2013).

Známe sú úzke vzťahy Turecka s uzbeckou diasporou Afganistane. To je však málo na to, aby turecká strana mohla (identifikujúc sa iba s týmto etnikom) hrať v Afganistane stabilizačnú úlohu. Chýba posilnenie vzťahov s najväčšou a štátotvornou etnickou skupinou v krajine – s Paštúnmi. Ich najväčší ochranca, Pakistan, je preto pre Turecko faktorom, ktorý môže cestu do Afganistanu výrazne zjednodušiť. Pokiaľ sa podarí Turecku získať dôveru pašunských kmeňových vodcov, môže zohrať rozhodujúcu úlohu pri riešení jedného z hlavných problémov krajiny – nevráživosti medzi obyvateľstvom severu Afganistanu a Paštúnmi na juhu a juhovýchode krajiny (Čech, 2011).

Záver

Turecko ako keby v ostatnom čase začalo nachádzať svoju minulosť, ktorá bola z rôznych dôvodov a zámerne potláčaná. Historické dedičstvo poukazuje na slávne časy, keď Osmanská ríša bola veľkou mocnosťou

ovládajúcou obrovskú časť sveta od Balkánu až po Strednú Áziu. Prejavu neoosmanstva v zahraničnej politike podporujú väčšie prepojenie týchto regiónov na Turecko v rámci jeho rastúcich regionálnych ambícií a vplyvu. Tieto väzby fungujú na základe historických kontaktov, náboženskej tradície a etnicko – kultúrnom princípe, alebo pri súčasnom kombinovanom pôsobení týchto faktorov. V rámci priorit zahraničnej politiky Tureckej republiky sa prejavujú aj v jednom z jej hlavných vektorov – vo vzťahoch s Blízkym východom a Strednou Áziou.

Na dosiahnutie svojich cieľov využíva Turecko mäkkú silu. Tento prístup mal prispieť k zlepšeniu vzťahov Turecka s jeho susedmi, najmä s Irakom, Iránom a Sýriou. Táto politika podľa vývoja posledných rokov však neuspela, alebo uspela iba čiastočne. Vzťahy so Sýriou sú na pokraji vojnového stavu, vzťahy Turecka s Izraelom, jeho tradičným spojencom, veľmi utrpeli, a to najmä po incidente flotily v Gaze v roku 2010 (aj keď začiatkom roka 2013 došlo k miernemu zlepšeniu po tom, čo sa Izrael ospravedlnil). K zhoršeniu došlo aj vo vzťahoch s Iránom, kvôli umiestneniu amerických radarov v Turecku. Rovnako sa komplikujú vzťahy s Bagdadom kvôli pretrvávajúcim problémom s kurdskou menšinou.

Novú koncepciu zahraničnej politiky – Doktrínu strategickej hĺbky – jej tvorca a súčasný minister zahraničných vecí **Ahmet Davutoğlu** prezentuje ako proces, kedy sa turecká zahraničná politika vyvinula z „krízy orientovanej politiky“ k politike založenej na „vízii“: „*Turecko nie je krajinou, ktorá reaguje len na krízové situácie, ale všimne si krízu pred jej vznikom, počas krízy účinne zasahuje a vytvára poriadok v okolitom regióne.*“ Vyhlásil, že Turecko má „*zodpovednosť pomáhať k stabilite voči krajinám a národom v regióne, ktoré kedysi mali spojenie s Tureckom*“ - teda s odkazom na osmanskú éru, a spôsobom nepredstaviteľným pred desiatimi rokmi: „*Zastupujúc 70 miliónov ľudí z Turecka, máme historický dlh voči tým krajinám, kde sú Turci, alebo ktoré boli vo vzťahu s našou krajinou v minulosti. Musíme splatiť tento dlh najlepším spôsobom*“ (Trifkovic, Neo-Ottomanism in Action ... 2012).

Odmietajú však spájať pojem „neoosmanstvo“ s novou zahraničnou politikou svojej krajiny. Turecko prezentuje ako moderný národný štát, ktorý má rovnaké postavenie s krajinami v regióne. Štát, ktorý svoje diplomatické vzťahy stavia na rovnom postavení s akoukoľvek malou i veľkou krajinou, ktorá bola predtým súčasťou Osmanskej ríše (I am not a neo-Ottoman, 2009). **Davutoğlu** inými slovami zdôraznil, že Turecko nemá v úmysle ovládať svojich susedov a vzťahy, o ktoré sa snaží, sú vzťahy medzi rovnocennými partnermi. Ale faktom

zostáva, že turecká zahraničná politika zameraná na svojich regionálnych susedov je pod jeho vedením viac asertívna a sebavedomá. **Erdoğanov** odchod v Davose, po hádke s izraelským prezidentom **Šimonom Peresom** sa stal symbolom nového sebavedomia Turecka.

Napriek tomu, že Turecko má ambíciu získať líderstvo v moslimskom svete, existujú dôvody, pre ktoré jeho získanie nebude jednoduché:

1. Reminiscencie niektorých krajín na bývalú osmanskú nadvládu nad nimi.
2. Náboženské rozdiely postavené na rozdelení moslimského náboženstva na dva hlavné prúdy – sunnitský a ši'itský.
3. Neoosmanstvo je vysoko nepopulárne u sekulárnej časti tureckého obyvateľstva, pretože ho chápu ako ohrozenie tradičného kemalistického sekularizmu v krajine.

Nová zahraničná politika Turecka vyvoláva hlavne v západných médiách diskusiu o tom, či v Turecku dochádza k „posunu osí“ – či sa Turecko vzdáľuje od Západu a smeruje k Blízkemu východu a k Ázii. Vo vzťahu k Európskej únii **Davutoğlu** potvrdil, že plné členstvo Turecka je stále jeho strategickým cieľom. Nie je ale ani prekvapením, že Turecko bude prehlbovať svoje nové vzťahy s arabským svetom, Iránom a ďalšími susedmi, vrátane Ruska, a zdôrazňovať svoju schopnosť stať sa regionálnou mocnosťou. V tomto zmysle bude zohrávať významné miesto aj región Strednej Ázie v jeho širšom geografickom ponímaní. Posledné aktivity, ktoré v tomto zmysle robí Turecko v postsovietskych republikách Strednej Ázie a Afganistane, sú toho dôkazom.

Literatúra:

- ALTUNISK, M. B. 2008. Turecko a susedia. In *Zahraničná politika*, roč. 12, 2008, č. 3. ISSN 1336-7218, s 24 - 26.
- BARAN, Z. - CORNELL, S. 2007. What future does Turkey have in Central Asia and the Caucasus? In: *Central Asia-Caucasus Institute*. [online]. 19.11.2007. [cit. 17.5.2013]. Dostupné na internete: <http://www.silkroadstudies.org/new/inside/forum/CACI_2007_1119.html>
- ČECH, L. 2009. Turecký islam v Európe – možnosti a limity. In *Zborník príspevkov z medzinárodnej konferencie: Bezpečnostní technologie, Systémy a Management*. Zlín: Fakulta Aplikované informatiky, Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně, 2009. (elektronický zdroj).

- ČECH, L. 2009. Križovatky tureckej zahraničnej politiky. In *Zborník príspevkov z II. medzinárodnej vedeckej konferencie: Bezpečnostné fórum 2009*. Banská Bystrica: Fakulta politických vied a medzinárodných vzťahov UMB Banská Bystrica, 2009. ISBN 978-80-8083-790-7, s. 172 - 179.
- ČECH, L. 2010. Problémy Turecko-arménskeho zblížovania. In *Zborník príspevkov z III. medzinárodnej vedeckej konferencie: Bezpečnostné fórum 2010*. Banská Bystrica: Fakulta politických vied a medzinárodných vzťahov UMB Banská Bystrica, 2010. ISBN 978-80-8083-980-2, s. 144 - 152.
- ČECH, L. 2011. *Regionálne aspekty a súvislosti medzinárodnopolitického vývoja Afganistanu*. Bratislava: vydavateľstvo EKONÓM, 2011. 175 s. ISBN 978-80-225-3281-5.
- EFEĞIL, E. 2008. Turkish AK Party's Central Asia and Caucasus Policies: Critiques and Suggestions [online]. In *CRIA Caucasians Review of International Affairs*, Vol. 2(3) – Summer 2008 [cit. 13.3. 2013]. s. 166 - 172. Dostupné na: <http://cria-online.org/4_6.html>
- HENK, M. 2011. Turecko v roku 2011 - Viera a moc. In *GEO*, roč. 7, 2011, č.11. ISSN 1336-8001, s. 20 - 42.
- HORÁK, S. 2005. *Střední Asie mezi Východem a Západem*. Praha: Karolinum 2005. 260 s. ISBN 80-246-0906-1
- HUBINGER, V. 2012. Kde je a kam jde Turecko? In *Mezinárodní politika*. roč. XXXVI, 2012, č. 2. ISSN 0543-7962, s.34 - 37.
- Hurriyet Daily News*: Davutoğlu most successful Turkish minister, says poll [online]. ANKARA: *Hürriyet Daily News* 1/13/2010 [cit. 16.3. 2013]. Dostupné na: <<http://www.hurriyetaidailynews.com/default.aspx?pageid=438&n=davutoglu-most-successful-minister-says-poll-2010-01-13>>
- I am not a neo-Ottoman, Davutoğlu says* [online]. In *TODAY'S ZAMAN WITH WIRES*, 25 November 2009. [cit. 26.4.2013]. Dostupné na: <<http://www.todayszaman.com/news-193944-i-am-not-a-neo-ottoman-davutoglu-says.html>>
- IVANOVA, I. 2010. Vzťahy Turecka s Afghánistánem [online]. In *New Eastern Outlook*, 14. 4. 2010 [cit. 15.3.2013]. Dostupné na: <<http://www.journal-neo.com/?q=node/370>>
- JUZA, P. 2004. Geopolitika islamu, demograficko-civilizačné tendencie v Uzbekistane a Strednej Ázii. In *Mezinárodní politika*, roč. XXVIII, 2004, č. 12. ISSN 0543-7962. s.15 - 18.

- KANAT, K.B. – ÜSTÜN, K. – YILMAZ, H. 2011. *History, Politics and Foreign Policy in Turkey*. Ankara: Foundation for Political, Economic and Social Research SETA, 2011. 266 s. ISBN 978-605-4023-14-1.
- KARDAS, Ş. 2013. Turkey's Regional Approach in Afghanistan: A Civilian Power in Action [online]. In *SAM Papers*, Apr. 2013, č. 6. SAM Center for Strategic Research [cit. 20.3.2013]. Dostupné na: <http://sam.gov.tr/category/publications/sam-papers/>
- KARLSSON, I. 2008. *Európa a Turci, úvahy nad zložitými vzťahmi*. Bratislava: RC SPFA- Výskumné centrum slovenskej spoločnosti pre zahraničnú politiku, 2008. 191 s. ISBN 978-80-89356-00-3.
- KERSLAKE, C. – ÖKTEM, K. – ROBINS, P. 2010. *Turkey's Engagement with Modernity, Conflict and Change in the Twentieth Century*. Hampshire: Palgrave Macmillan, 2010. 496 s. ISBN 978-0-230-23314-0.
- KŇAZEV, A. 2011. Геополитика Турции и мозаика американского проекта «Большого Ближнего Востока» [online]. In *Фонд Стратегической Культуры, ЭЛЕКТРОННОЕ ИЗДАНИЕ*. [cit. 20.3.2013]. Dostupné na: <http://www.fondsk.ru/news/2011/04/03/geopolitika-turcii-i-mozaika-amerikanskogo-proekta-bbv-2713.html>
- KÖSEBALABAN, H. 2011. *Turkish Foreign Policy: Islam, Nationalism and Globalism*. New York: Palgrave Macmillan, 2011. 240 s. ISBN 978-0-230-10953-7.
- KHAN, I.G. 2012. Afghanistan: Human Cost of Armed Conflict since the Soviet Invasion [online]. In *SAM Center for Strategic Research*. Winter 2012 [cit. 14.4.2013]. Dostupné na: <http://sam.gov.tr/afghanistan-human-cost-of-armed-conflict-since-the-soviet-invasion/>
- KRAMER, H. 1996. Will Central Asia Become Turkey's Sphere of Influence [online]. In *SAM – Center for Strategy Research*. March-May 1996. Ministry of Foreign Affairs Ankara, TURKEY [cit. 15.3.2013]. Dostupné na internete: sam.gov.tr/will-central-asia-become-turkeys-sphere-of-influence/
- KREISER, K. – NEUMANN, CH.K. 2010. *Dějiny Turecka*. Praha: NLN, s.r.o. Nakladatelství Lidové noviny, 2010. 329 s. ISBN 978-80-7422-012-8.
- LOVATT, D. 2001. *Turkey since 1970: Politics, Economics and Society*. New York: Palgrave, 2001. 250 s. ISBN 0-333-75378-X.
- ÖNER, S. 2011. *The Place of the EU in Multi-Dimensional Turkish Foreign Policy*. In: Kanat, K.B. – Üstün, K. – Yılmaz, H. 2011. *History, Politics and Foreign Policy in Turkey*. Ankara: SETA, 2011. 266 s. ISBN 978-605-4023-14-1.

- ÖNIŞ, Z. 2012. Turkey and the Arab Spring: Between Ethics and Self-Interest. In *Insight Turkey*. roč. 14, 2012, č. 3. ISSN 1302-177X, s. 45 - 63.
- ÖZKECECI-TANIER, B. 2012. From Allies to Frenemies and inconvenient Partners: Image Theory and Turkish-Izraeli Relations. In *Perceptions – Journal of International Affairs*. roč. 18, 2012, č. 3. ISSN 1300-8641, s. 105 - 131.
- PIRICKÝ, Gabriel. 2006. *Turecko: Stručná história štátů*. Praha: Vydavateľstvo Libri, 2006. 200 s. ISBN 80-7277-323-2.
- PRESSBURG, A.P. 2012. Malá krajina, ale veľká križovatka záujmov. S Azerbajdžanom, ktorý slúži Európe ako energetický koridor chcú byť všetci zadobre. In *TREND – týždenník o ekonomike a podnikaní*, roč. XXII., 2012, č. 34. Bratislava: TREND Holding spol. s.r.o. ISSN 1335-0684. s. 33.
- RABASA, A. – LARRABEE, F.S. 2008. Vzostup politického islamu v Turecku. In *Zahraničná politika*. ISSN 1336-7218, 2008, roč. 12, č. 3, s. 21 - 23.
- RAHMONOVA, N. 2006. Strany centraľnej Azii na rubeže XX-XXI w.: stanovlenie nacionálnych gosudarstv. In Referativnyj sbornik. Moskva: ИНИОН РАН, 2006. 202 s., ISBN 5-248-00267-2.
- Republic of Turkey, Ministry of Foreign Affairs*. [online] *Policy of zero problems with our neighbours*. [cit. 16.3. 2013]. Dostupné na internete: <<http://www.mfa.gov.tr/policy-of-zero-problems-with-our-neighbors.en.mfa>>
- SOULEIMANOV, E. 2002. Turkismus ve Střední Asii: hledání (ztracené) identity. In *Mezinárodní otázky*, Bratislava: Slovenský inštitút medzinárodných štúdií. roč. XI, 2002, č. 1, s. 30 - 41.
- TESAŘ, F. 2007. Turecké mosty mezi kořeny, dějinami a současností. In *Mezinárodní politika*. roč. XXXI, 2007, č.9. ISSN 0543-7962, s. 6 – 9.
- TRIFKOVIC, S. 2012. Neo-Ottomanism in Action: Turkey as a Regional Power [online]. In *The Lord Byron Foundation for Balkan Studies*, 7.2.2012. [cit. 17.4.2013]. Dostupné na: <<http://www.balkanstudies.org/articles/neo-ottomanism-action-turkey-regional-power>>
- TUNKROVÁ, L. 2007. Nová dynamika turecké zahraniční politiky. In *Mezinárodní politika*. roč. XXXI, 2007, č.9. ISSN 0543-7962, s. 17 - 19.
- Turkey´s foreign minister calls to invest in middle east and north Africa* [online]. Anadolu Agency: 18 February 2013 [cit. 15.3.2013]. Dostupné na internete: <http://www.aa.com.tr/en/world/134495--turkeys-fms-call-to-invest-in-middle-east-and-north-africa>

WINROW, G. M. 1996. Turkey's Relations with Transcaucasus and the Central Asian Republics [online]. In *SAM Center for Strategic Research*. March- May 1996 [cit. 17.3.2013]. Dostupné na: <<http://sam.gov.tr/turkeys-relations-with-the-transcaucasus-and-the-central-asian-republics/>>